

SUMMARY

Presentations of Knowledge - the Proposal of the New Method of Graphic Presentation of the Relations Between the Fields of Museological Determinate and Indeterminate

by Igor Maroević

The object of museology is the study of museality through musealia, that is, of the actual or potential museum objects. The discovery of knowledge, the determination of the contents of museum object, is the beginning of a communication process in which the field of museological indetermination of the document of reality narrows as the study progresses. This is also valid for the objects which are not secluded into museums; however, the process of determination of their contents bears a different profile, because of the influence of the processes occurring in their functioning.

The author is not satisfied with the presentation of knowledge by pie charts, which are bonded diagrams, whereas knowledge is unbounded. Therefore he proposes to use diagram representation of knowledge by unbounded parts of the whole plain.

FOTOGRAFIJA U HRVATSKOJ

1848. - 1950.

(Muzej za umjetnost i obrt Zagreb,
listopad-prosinac 1994.)

Želimir Košćević
Galerije grada Zagreba
Zagreb

Peter Knapp, slavni francuski fotograf koji je potkraj prošle godine boravio u Zagrebu, nije ispunio očekivanja publike na najavljenom predavanju o hrvatskoj fotografiji i njezinu europskom kontekstu, priređenom u jednoj od dvorana zagrebačkog Muzeja za umjetnost i obrt, gdje se upravo održava velika izložba "Fotografija u Hrvatskoj 1848. - 1950.". Ne znam što je publika htjela čuti, možda, kako su Hrvati stariji i od fotografije, svašta ljudima padne na pamet, ali činjenica da se Peter Knapp opredijelio da govori o fotografiji bez etničkih ili nacionalnih atributa, govori najbolje o onome što eksplicite nije izrečeno. Fotografija u Hrvatskoj integralni je dio golemo fotografskog univerzuma, što je nakon 1839. godine stvoren na kugli zemaljskoj, i sasvim je slučajno što ovdje govorimo o djeliću tog univerzuma. Dakako, na kulturološkoj razini ima smisla raspravljati i o fotografiji u Hrvatskoj, ali bez folklornih specifičnosti - molim. Bizarnih zanimljivosti naravno ima: u Sloveniji su to Puharjeve "heliotypije", ili opus Vene Piona, u Hrvatskoj bi to mogle biti - kako to pokazuje izložba u Muzeju za umjetnost i obrt - amaterska fotografija Jurja i Karla Draškovića, Franjo Mosinger, ali sve te neobičnosti, bizarnosti i otkrića samo upotpunjuju sliku spomenuta univerzuma, proširujući njegove granice do neslučenih razmjera.

Bilo kako bilo, središnji događaj zagrebačke likovne jeseni, izložba je "Fotografija u Hrvatskoj 1848. - 1950.". Sve ostale izložbe, uključivši ovdje i tradicionalni Zagrebački salon posvećen ove godine arhitekturi, primijenjenoj umjetnosti i dizajnu, kretale su se od revijalnosti do ideološke pompoznosti. S izložbom "Fotografija u Hrvatskoj" dobili smo na uvid ozbiljan studijski projekt koji će još dugo vremena služiti kao temelj obradi i kritičkoj valorizaciji fotografskog fundusa u Hrvatskoj. Ovdje treba odmah naglasiti da iza ovog projekta stoji dugogodišnji studijski rad kustosice Muzeja za umjetnost i obrt Marije Tonković, koja je uz pomoć stručnih suradnika iz čitave Hrvatske uspjela stvoriti impresivnu panoramu fotografskih slika iz Hrvatske. Ona se, doduše, oslonila na prethodna istraživanja koja nisu nimalo zanemariva, kao i na relativno dobro očuvan fondus pohranjen u njezinu matičnome Muzeju, zagrebačkim arhivima i drugim muzejima, te u mnogim regionalnim muzejima i zbirkama. Najveći dio posla, uključivši minuciozni istraživački rad, kritičku valorizaciju i koordinaciju projekta, ipak je bio u njezinim rukama, a to, s obzirom na okolnosti u kojima je čitav projekt bio vođen, doista zavrjeđuje visoko priznanje.

Prije nego što se krene u kritičku ocjenu ove izložbe, važno je napomenuti da to nije zakašnjeli projekt proslave 150. godišnjice izuma fotografije, što se u cijelom svijetu obilježila sličnim retrospektivnim izložbama 1989. godine. Izložba je u osnovi trebala biti povezana s proslavom stote godišnjice organiziranog djelovanja fotografa u Hrvatskoj, ali 1992. nije bila baš povoljna godina za izložbe tog tipa. Bavili smo se u Hrvatskoj tada drugim stvarima. Ipak, tada je u Zagrebu bio prikazan "drugi" dio tog

istog projekta, t.j. fotografija u Hrvatskoj od 1950. do danas. Kako očekujemo da katalog izložbe iz 1992. bude dovršen ovih dana, zajedno sa sada na vrijeme publiciranim katalogom izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt, možemo reći da je korpus fotografije u Hrvatskoj stručno definitivno obraden i obogaćen nizom novosti.

Tako opsežnom studijskom radu Marije Tonković i suradnika, što je obavljen korektno i muzejski pedantno, ozbiljna kritika i nema što dodati. Strogo kronološki pristup povijesti fotografije u Hrvatskoj kako u uvodnoj raspravi M. Tonković, tako i u realizaciji izložbenog postava, u ovom je času bio jedino moguć. Neadekvatne artifizijelnosti u postavu same izložbe

možemo proglasiti diletantskima, ali one - bogu hvala - ne utječu bitno na ozbiljnost projekta. Ono što ostaje problem, i koji ni ova izložba nije kao takvog postavila a kamoli riješila, jest pitanje primjene jedne drukčije metodologije u obradi fotografskog fundusa. Razumljivo je nizanje tisuća fotografskih slika. Broj upućuje na širinu, ali ne i na dubinu (socijalnu, kulturnu i estetsku), do koje je prodro taj vizualni i medijski fenomen našeg vremena. Uvijek govorimo da je izložba bez konteksta, izložba bez teksta. Ponos s kojim se ukazuje na oko tisuću odabranih fotografija iz Hrvatske, može biti opravdanje i prihvatljivo objašnjenje, koje blagonaklona kritika uzima na znanje, ali to ne otklanja problem i želju da se fotografija sagleda nezavisno od činjenice da je u Hrvata bila prisutna od njezinih samih početaka. Da se razumijemo: manje više slično je i kod Slovenaca, Čeha i Mađara, a - uostalom - i u gotovo svim muzejskim prezentacijama, a to što priželjkujemo, u glavama je rijetkih znalaca fotografije, kojima je fotografska slika polazište, ali ne i cilj kritičke misli. Oni naprosto misle drukčije.

Osnivanje odjela za fotografiju u zagrebačkome Muzeju za umjetnost i obrt 1939. godine potvrđuje da se o njoj mislilo kao o stvari vrijedne i muzejske pozornosti. Inventura fundusa odražava svijest da fotografija jest umjetnost, ali ne jamči i njezinu interpretaciju na toj razini. Ali, zar ne, od nečega treba početi, pa ako i izražavamo određeni skepticizam u odnosu na interpretativni doseg ove izložbe, izvan je svake sumnje da se njezinu cjelinu treba uzeti kao temeljnu bazu podataka i izazov budućim istraživačima. Na izložbi (i u katalogu) izdvojeni su i markirani opusi pojedinih fotografa, i to mi se čini izuzetno važnim. Mislim da autorica izložbe uopće nije pogriješila stavljajući naglasak na fotografiju Janka (1804. - 1889.) i Karla (1873. - 1900.) Draškovića, Stjepana Erdödyja (1848. - 1922.), Franje Mosingera (1899. - 1956.), Branka Kojića, kao i na pokušaj

značajnije redefinicije i revalorizacije tzv. zagrebačke škole formirane oko 1938. godine. I još nešto vrlo važno; izložba daje do znanja da Zagreb u Hrvatskoj nije bio jedino središte fotografije, te da se jednakom kvalitativnom (doduše, ne i kvantitativnom) mjerom mogu sa Zagrebom mjeriti Osijek, Koprivnica, Split, Dubrovnik, Rijeka, Pula itd., pa čak i mali gradić u Zagorju kao što je Ivanec.

Kada čovjek ima na umu takvu panoramsku širinu, ukupan zbroj fotografskih slika pokazuje da je riječ u prvom redu o kulturnom fenomenu s određenim estetskim implikacijama. Podaci iznijeti ovom izložbom sigurno su koji put fascinantni, kao, na primjer, portreti hrvatskih književnika koje snima Franjo

Pommer i objavljuje u formi Albuma u Zagrebu 1856. godine, snimke Dragutina Parčića iz Zadra učinjene uz pomoć mikroskopa 1860.-1864., fotografski opus hrvatskih slikara moderne (M. K. Crnčić, T. Krizman, V. Becić itd.), te naznake daljnjeg istraživanja opusa Tonke Kulčar iz njezina zagrebačkog ateljea između 1920. i 1930. godine itd. Ti su podaci toliko stimulativni i upravo vape za kompleksnijom analizom, koja će, dakako, govoriti i o narativnoj strukturi fotografije, ali i o semantičkoj strukturi njezine vizualne poruke.

Fotografija, naime, krije ispod svoje vidljive površine druge dubinske slojeve. Uzmimo, na primjer, njezin sinkronijski sloj, koji direktno implicira razmišljanje i analizu fotografije na konceptualnoj razini. Riječ je o promjeni točke gledišta s koje se fotografija promatra, da li kao stvarnost ili kao apstrakcija. Promatrane kao stvarnost, fotografije izložene na izložbi u Muzeju za umjetnost i obrt i nadalje će ostati vrijedan muzejski fondus od nacionalnog značenja. Promatran kao apstrakcija, taj isti fondus počinje živjeti na mnogo suptilnijoj razini,

kako u okviru medija samog, tako i u okviru širih kontekstualnih odrednica određene kulture. Ovdje govorim o tragu što ga fotografija ostavlja, a da bi trag bio pročitani i postao razumljiv, neophodno je uočiti i dosegnuti njezin *punctum*. R. Barthes kaže da *punctum* nije kodiran za razliku od *studiuma*; u njemu, *punctumu*, ključ je za dubinsku sondažu u skrivene slojeve fotografske slike, ali i za njezinu ekspanziju izvan optičkoga kadra. Da podsjetimo na nešto stariju, i rekao bih, klasičniju sintagmu, koja, drugim riječima, i na popularniji način govori o dvojnoj prirodi fotografije; J. Szarkowski govori o fotografiji kao o "ogledalu i prozoru" (1978.) u želji da naglasi kako fotografija ne duguje svoje značenje istraživanju činjenica i njihovu "objektivnom" prikazivanju.

Sve ovo što govorim zapravo je afirmacija jedne solidne izložbe kojom se

J. Drašković, Portret mlade djevojke, Trakošćan, 1850-ih
Iz Zbirke fotografija Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu

otvaraju putovi istraživanja i razmišljanja o fotografiji bez praznog lupetanja o kulturi, njezinoj starosti i pripadnosti Europi. Fotografija u Hrvatskoj, od one prve vijesti o "najznatnijem otkritju našega vremena", što je bila objavljena u "Danici Ilirskoj" 6. travnja 1839., pa do početka rada tvornice "Fotokemika" u Zagrebu 1947.godine (a mora se dodati, i do danas) sadržava u sebi sve one elemente i enigme što ih fotografija kao medij posjeduje i krije. Locirana između specifične (realne) i metaforičke (poetske) istine, fotografija i u Hrvatskoj, kao i drugdje duboko je promijenila naše viđenje svijeta. Da bismo to shvatili, muzejski atest njezine vrijednosti nije dovoljan; prepoznajemo, doduše, na izložbi fotografije koje izmiču pozitivizmu muzejske kontrole, koje nas fasciniraju i medijem i porukom, i kada bi cijela izložba bila više selektivna u tom smislu, ništa - u krajnjoj liniji - ne bi izgubila na težini i značenju.

Mi razumijemo i uvažavamo da nas s fotografijom vežu sentimentalne uspomene. U času kada se već ozbiljno nazire "kraj fotografije", o čemu je uostalom govorio i Peter Knapp u svom predavanju u Muzeju za umjetnost i obrt, historizacija nacionalne fotografije je nužan korak u pravcu njezina arhiviranja, što znači i vrlo ozbiljnih i visoko profesionalnih koraka u cilju sigurnog očuvanja tog dragocjenog, kemijski i fizički vrlo osjetljivog fundusa. U toku stotinu i pedeset godina, fotografija vjerno dokumentira kulturu življenja i mijene estetskih ideja, pa ako "kraj fotografije" doista i dođe,

dobro je znati njezin početak i vrijeme trajanja. Hoće li izložba u zagrebačkome Muzeju za umjetnost i obrt otvoriti svjetliju perspektivu opće brige o fotografskoj baštini ostaje neizvjesno, jer izložba dođe i prođe, a kulturna birokracija nema pojma da se iza fotografske kemije i fizike krije alkemija, koja - ako ćemo pravo - direktno sudjeluje svojim tajnim i neizvjesnim postupcima u stvaranju kulturnog, a koji put i nacionalnog identiteta.

Primljeno: 2. 05. 1995.

Nepoznati fotograf, Prostaniste Preluka, Rijeka, oko 1880. godine
Iz Zbirke fotografija, Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja, Rijeka

SUMMARY

Photography in Croatia from 1848 to 1950

Museum of Arts and Crafts, Zagreb

November - December 1994

by Želimir Košćević

"Not only the central art event of Zagreb autumn season of 1994, but a very serious study as well", are the words which the author of this review uses to define the exhibition which presented an excellent achievement accomplished over the years of research by the curator Ms. Marija Tonković and her associates, the specialists from all over Croatia.

This outstanding exhibition finally presented and critically evaluated the entire century of the photographic art in Croatia.

MULTIMEDIJSKA RAČUNALNA APLIKACIJA "SVETI TRAG"

Sonja Praščan

Sveučilišni računski centar

Zagreb

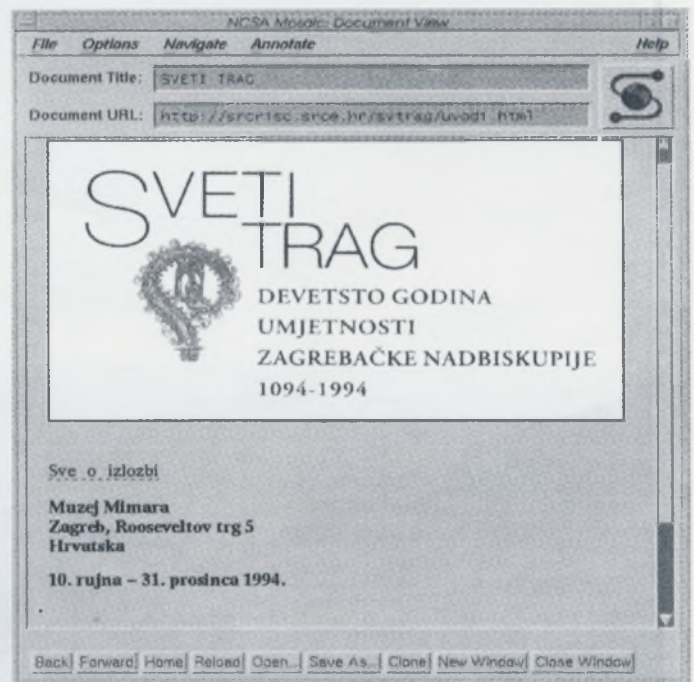
Danko Zelić

Institut za povijest umjetnosti

Zagreb

Izložba "Sveti trag - 900. godina Zagrebačke biskupije, umjetnička i likovna svjedočanstva", priređena u povodu 900. obljetnice prvog spomena Biskupije (i imena grada Zagreba), održana je u Muzeju Mimara od rujna 1994. do veljače 1995. Ustanove-organizatori bili su Zagrebačka nadbiskupija, Institut za povijest umjetnosti i MGC - Muzej Mimara. Uz tradicionalne (tiskane) medije (katalog, vodič, plakat itd.) "Sveti trag" je i prvi hrvatski projekt te vrste predstavljen putem globalne informacijske mreže Internet.

Računalo na kojem je izložba Sveti trag moguće "posjetiti" šeućuci se kroz imaginarni, "WWW prostor" Muzeja Mimara zapravo je jedan od čvorova u

Multimedijska aplikacija "Sveti trag"

informacijskoj mreži CARNet/Internet. To znači da je svim korisnicima, bez obzira na to gdje se oni trenutačno nalazili, dakako, uz uvjet da imaju pristup na računalnu mrežu Internet, prezentacija izložbe dostupna jednako kao i korisniku na računalu na kojem je ona doista i postavljena u elektroničkom obliku¹. Razjasnimo najprije neke od upotrijebljenih pojmova! Što je Internet? Po broju računala i po broju korisnika, Internet je danas najveća računalna mreža u svijetu. Broj računala povezanih preko manjih nacionalnih mreža u Internet raste po eksponencijalnoj krivulji. Do danas je u Internet spojeno oko 5 milijuna računala, odnosno 20-40 milijuna korisnika